

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530 เพื่อเป็นเอกสารรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา อันเป็นแนวทางสำหรับครูอาจารย์ และผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร จะได้นำมาพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น และเลือกหาวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป ตลอดจนเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสอนจริยศึกษา ระดับประถมศึกษาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งยังเป็นที่อ้างอิงสำหรับผู้ศึกษาและเขียนตำราเกี่ยวกับจริยศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในสมัยต่าง ๆ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่จดหมายเหตุ เอกสารทางราชการ หลักสูตร พระราชบัญญัติต่าง ๆ ระเบียบข้อบังคับ ประกอบกับข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ซึ่งใช้ประกอบการวิจัย ได้แก่ บทความ หนังสือ วารสาร และวิทยานิพนธ์

แหล่งข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดพระยาอนุนามานราชชน หอหนังสือภาษาโบราณ ห้องสมุดหนังสืองานศพวัดบวรนิเวศวิหาร ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ ห้องสมุดศูนย์พัฒนาหลักสูตร และห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในด้านต่าง ๆ และรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เรียบเรียงเพื่อประมวลพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในแต่ละสมัย และเสนอผลวิเคราะห์ในรูปตาราง แผนภูมิ และการบรรยาย

ผลของการวิจัย

การศึกษาถึงพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษาครั้งนี้ ได้พยายามศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดหลักสูตรและศึกษาถึงองค์ประกอบพื้นฐานของหลักสูตร ซึ่งได้แก่ ความมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน กระบวนการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล ตลอดจนได้ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตรจริยศึกษาแต่ละฉบับซึ่งเป็นสาเหตุของพัฒนาการของหลักสูตร และผลการวิจัยพอจะสรุปได้ดังนี้

การศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบัน ได้รวมเอาจริยศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาแก่เยาวชนของชาติมาโดยตลอด เพียงแต่รูปแบบของการจัดการศึกษาแตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้จากตั้งแต่เริ่มแรกของการศึกษาแผนโบราณ ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา มีความผูกพันใกล้ชิดกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก การให้การศึกษาแก่เยาวชนของชาติจึงเป็นหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์ การจัดการศึกษาในระยะนี้จึงอยู่ในรูปแบบของการปฏิบัติ รวมถึงการอบรมในวังเกี่ยวกับคุณสมบัตินิติ และการบ้านการเรือน ส่วนการฝึกหัดวิชาชีพร่าง ๆ มักจะมีจริยศึกษาในรูปของจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้น ๆ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความเคารพครูบาอาจารย์ ตลอดจนการปฏิบัติกตัญญูทวดที่ต่อครูบาอาจารย์และผู้มีอุปการะคุณ

ครั้นเมื่อได้รับอิทธิพลจากตะวันตก การจัดการศึกษาของไทยเริ่มเป็นระบบมากขึ้น ทำให้การจัดจริยศึกษามีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะในด้านขอบข่ายเนื้อหา นอกจากจะมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมแล้ว การขยายเนื้อหาทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ตลอดจนศิลปวิชาการสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้นทำให้การศึกษามีความจำเป็นต้องบรรจุเอาเนื้อหาวิชาการต่าง ๆ เข้าไปเป็นจำนวนมาก การฝึกอบรมทางจริยศึกษาจึงได้ลดหย่อนไปจากเดิมซึ่งเน้นในการปฏิบัติจนนักเรียนมีจริยอันดีงาม ซึ่งใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มาเป็นการท่องบ่นจดจำคำรา การศึกษาจริยธรรมจึงเปลี่ยนสภาพจากข้อปฏิบัติที่พึงกระทำไปเป็นข้อที่พึงจำในการปฏิบัติแทน รวมทั้งค่านิยมในสังคมได้เปลี่ยนไปจากการเห็นคุณค่าทางจิตใจและความสำคัญของศีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม มาเป็นวัตถุนิยมมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางวัตถุเป็นสำคัญ จนละเลยคุณค่าทางด้านจิตใจดังเช่นแต่ก่อนมา นอกจากนั้นการเพิ่มของจำนวนประชากร ความบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การหลังไหลของอารยธรรมตะวันตก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหา

สังคมต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย อาทิเช่น ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาโสเภณีและสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ความไม่ปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ฯลฯ สภาพปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการละเลยคุณค่าทาง จริยศึกษาได้เป็นอย่างดี

สภาพการจัดการศึกษจริยศึกษาในช่วงระยะเวลาก่อนที่วงการศึกษไทยจะมีหลักสูตร ใช้ คือตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น เป็นการศึกษาแบบโบราณ กล่าวคือ วัดเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่สุด โดยพ่อแม่จะนำบุตรไปฝากเป็นศิษย์พระ รับประทานนิตติ และศึกษาเล่าเรียน เขียนอ่านหนังสือ เพราะพระสงฆ์เป็นบุคคลกลุ่มเดียวที่ทรงคุณความรู้ นอกจากพระจะเป็นผู้ให้ความรู้ทางการเล่าเรียน เขียนอ่านหนังสือแล้ว พระยังเป็นผู้สั่งสอน อบรมบ่มนิสัย ฝึกหัดกริยามารยาท และปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานของสังคมภายใต้อุดมการณ์ของ พระพุทธศาสนาให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นในระดับการศึกษาอักษรวิธึเบื้องต้น การบวชเรียน หรือการเทศน์ ดังนั้นการศึกษจริยศึกษาจึงมีพื้นฐานจากวัดเป็นสำคัญ โดยมี สถาบันสงฆ์เป็นผู้จัดการดูแลการศึกษา และมีพระมหากษัตริย์ ขุนนาง ประชาชนเป็นผู้ให้การ อุปถัมภ์โดยผ่านทางพระสงฆ์ด้วยการให้การอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์สามเณรด้วยวิธีการต่าง ๆ

การศึกษาเล่าเรียนในวัด มีลักษณะที่ไม่เป็นระบบแบบแผนเดียวกัน ขึ้นอยู่กับความรู้ ของพระผู้สอน ความตั้งใจและสติปัญญาความสามารถของผู้เรียน ตลอดจนสถานที่ตั้งของวัด ถ้าเป็นวัดที่อยู่ในชุมชนก็จะมีพระที่มีความรู้ไปประจำอยู่ การศึกษาแบบโบราณเน้นในด้านพุทธ- ศึกษาและจริยศึกษา มุ่งให้อ่านออกเขียนได้ เรียนเลข ศีลธรรม และพุทธศาสตร์ ควบคู่ ไปกับการเรียนวิชาการต่าง ๆ การศึกษาด้านอักษรวิธึจะเป็นปัจจัยสู่การศึกษาขั้นสูงสำหรับบุคคล ชี้นำ แต่สามัญชนนั้นเรียนรู้เพื่อเตรียมการสำหรับการอุปสมบท เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษา พระพุทธศาสนามากกว่าจะใช้ในการประกอบอาชีพ การอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมเป็นเรื่อง สำคัญและจริงจังมากสำหรับสังคมไทยโบราณ โดยถือว่าเป็นหลักและแนวทางในการครองชีวิต ที่ดี การอบรมด้านศีลธรรมจรรยาจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญในสังคมไทย มีอยู่ในระบบการศึกษา ตั้งแต่สมัยโบราณ ด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความไม่จำเป็นในการใช้ภาษาหนังสือ จึงทำให้การศึกษาแบบโบราณเน้นในเรื่องคุณธรรม มากกว่าภาษาหนังสือ จุดประสงค์ของการศึกษจริยศึกษาในสมัยโบราณจึงเป็นการสืบทอด

พระพุทธศาสนา อบรมศีลธรรมจรรยา เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่สงบสุข และรับใช้ประเทศชาติบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เนื้อหาวิชาจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนมาใช้ในชีวิตประจำวัน ควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการอื่น ๆ ไม่มีอัตราเวลาเรียนและรูปแบบการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและการประเมินผลที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความรู้ของพระและความตั้งใจประกอบกับสติปัญญาความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ต่อมาในช่วงที่เป็นการศึกษาแบบใหม่ หรือการศึกษาในโรงเรียน (Formal Education) ประมาณสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้มีการเพิ่มจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับการนำความรู้ไปใช้เพื่อสนองความต้องการของบ้านเมืองและส่งเสริมพระพุทธศาสนา การจัดเนื้อหา และการเรียนการสอนมีลักษณะสอดคล้องและสนองจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เริ่มมีแบบเรียนใช้การเรียนการสอน เริ่มพัฒนาไปในด้านที่มีการสอนหลายวิชาต่อวัน มีครูผลิตเปลี่ยนแปลงกันสอนตามชั้นต่าง ๆ การประเมินผลเริ่มมีหลักเกณฑ์และระเบียบรัดกุมขึ้น นับตั้งแต่เริ่มมีหลักสูตรฉบับแรก เมื่อ พ.ศ. 2435 จนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นั้น ได้มีหลักสูตรจริยศึกษารวมทั้งสิ้น 8 ฉบับด้วยกัน วิชาธรรมจารี หรือธรรมจริยาหรือวิชาจรรยา ได้เป็นวิชาที่ถูกระบุให้เรียนในหลักสูตรทั้งระดับประถมและมัธยม ซึ่งเน้นการใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเนื้อหาในการเรียนการสอน โดยเน้นเรื่องศีล ธรรม และความประพฤติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณธรรมส่วนตัวของผู้เรียน และคุณธรรมต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพราะเหตุว่ารัชกาลที่ 5 และพระเจ้านั่งยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นว่าอารยธรรมตะวันตกจะทำให้เยาวชนห่างเหินพระศาสนา จนกลายเป็นคนที่ไม่มีความดีในใจ จึงกำหนดให้มีการสอนวิชาจรรยาในหลักสูตรทุกระดับ และกำหนดให้วิชาจรรยาเป็นวิชาที่ต้องสอบไล่

ในสมัยรัชกาลที่ 6 วิชาจรรยา ยังคงมีอยู่ในหลักสูตรทุกระดับ ยกเว้นในระดับมัธยมสูง เพราะมีการเน้นวิชาที่พหุมาก ในสมัยนี้เริ่มมีการนำวิชาลูกเสือมาสอนเพื่อฝึกคุณธรรมให้นักเรียน ความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาจรรยา ยังคงเน้นฝึกหัดนิสัยให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมจรรยา ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม เช่น การประชุมอบรม ไหว้พระ ฟังเทศน์ การเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติได้จริง มีการยกตัวอย่างในชีวิตประจำวัน และการเล่านิทานประกอบ พร้อมทั้งมีหนังสือธรรมจริยา เบญจศีลเบญจธรรมเป็นคู่มือในการสอน มีการกำหนด

อัตราเวลาเรียนการวัดและการประเมินผลไว้ชัดเจนพอสมควร ในสมัยรัชกาลที่ 7 ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และผู้บริหารกระทรวงธรรมการ ล้วนมีนโยบายในการส่งเสริมการเรียนการสอนด้านศิลปกรรมจรรยา แม้ว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรแต่อย่างไร และยังคงให้หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2464 มาโดยตลอด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา ได้มีการเพิ่มเรื่องราวเกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยเน้นสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องมีในการปกครองระบอบประชาธิปไตย วิชาจรรยา จึงกลายมาเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศิลปกรรม วิชาศิลปกรรมในหลักสูตร พ.ศ.2480 เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เบญจศีล เบญจธรรม ได้ถูกตัดออกไป ด้วยเหตุผลว่าในการปกครองระบอบประชาธิปไตยควรให้สิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนา ดังนั้นจึงไม่ควรกำหนดให้เรียนเรื่องราวของศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ ในช่วงสงครามและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีนโยบายการศึกษาด้านศิลปกรรมจรรยา เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาศิลปกรรมจรรยาเสื่อมทราม รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมการเรียนการสอนศิลปกรรม โดยพยายามจัดออกมาในลักษณะให้การศึกษาด้านศาสนาโดยตรง และจัดในรูปแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการแสดงตนเป็นพุทธมามกะของนักเรียน พร้อมทั้งได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรใหม่ ทำให้หลักสูตร พ.ศ.2491 ได้แยกวิชาหน้าที่พลเมืองและศิลปกรรมออกจากกัน ในวิชาศิลปกรรมได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้น ตามด้วยมารยาทและธรรมจริยาอื่น ๆ เริ่มมีการนำวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ เข้ามาใช้มากขึ้นเพราะได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเห็นได้ชัดในหลักสูตร พ.ศ.2498 และหลักสูตร พ.ศ.2503 วิชาหน้าที่พลเมืองและวิชาศิลปกรรมได้ถูกนำมารวมในหมวดวิชาสังคมศึกษา เทคโนโลยีทางการศึกษา เริ่มเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการเรียนการสอนมากขึ้น ในหลักสูตร พ.ศ.2521 จริยศึกษาได้กลายมาเป็นวิชาหนึ่งที่รวมอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นการเรียนเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรม 30 ประการ การเรียนการสอนเน้นการนำวิชาจริยศึกษาไปสอนให้สัมพันธ์กับมวลประสบการณ์ในกลุ่มวิชาอื่น สำหรับเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น ได้ไปอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในหน่วยชาติไทย นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ในหลักสูตรแต่ถือว่าเป็นการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมสำหรับตนเอง คุณธรรมต่อชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ และความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย เช่น กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียน ของทางราชการ และวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัยภายในโรงเรียน การฝึกมารยาทและการประกวดมารยาทนักเรียน การเรียนการสอนเป็นการให้ความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ มีการนำเอาเทคโนโลยีทางการศึกษาและเทคนิควิธีสอนแบบใหม่มาใช้มากขึ้น อัตราเวลาเรียนกำหนดเวลาแน่นอนแตกต่างกันตามระดับชั้น การวัดและการประเมินผลมีกฎเกณฑ์ระเบียบและรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถสรุปพัฒนาการของหลักสูตรและการสอนจรรยาศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่พุทธศักราช 1826 จนถึงพุทธศักราช 2530 ในรูปของตารางได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
สุโขทัย	-ให้ประชาชนมีความ ประพฤดีดี -สืบทอดพระพุทธ- ศาสนา	-หลักธรรมในพระพุทธ- ศาสนาควบคู่ไปกับการ สอนวิชาการต่าง ๆ	-ไม่ได้กำหนดเป็น การศึกษาในชีวิต ประจำวัน	-เน้นการปฏิบัติ -สอนอ่าน เขียน ท่องจำ แผล	ไม่ปรากฏหลักฐาน
อยุธยา	-ให้ประชาชนมีความ ประพฤดีดี -สืบทอดพระพุทธ- ศาสนา -รับใช้บ้าน เมือง	-หลักธรรมในพระพุทธ- ศาสนา ควบคู่ไปกับ การสอนวิชาการต่าง ๆ และการอบรมกริยา มารยาท	-ไม่ได้กำหนดขึ้นกับผู้ สอนและสติปัญญาของ ผู้เรียน	-เน้นการปฏิบัติ -สอนอ่าน เขียน ท่องจำ แผล -หนังสือจินตคณิต -หนังสือวรรณคดีต่าง ๆ	-ผู้สอนประเมินผล ก่อนขึ้นบทเรียนใหม่ ทุกครั้ง เป็นราย บุคคล

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
ธนบุรี		ไม่ปรากฏว่ามีมีการเคลื่อนไหวทางการศึกษาแต่อย่างใด			
รัตนโกสินทร์ตอนต้น	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญประพฤติดี - สืบทอดพระพุทศาสนา - รับใช้บ้านเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - หลักธรรมในพระ- พุทธศาสนาควบคู่ไป กับการสอนวิชาการ ต่าง ๆ และการ อบรมกริยามารยาท 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ได้กำหนดชั้นอยู่ กับผู้สอนและสติปัญญา ของผู้เรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการปฏิบัติ - สอนอ่าน เขียน ท่องจำ แผล - หนังสือจินตภาพ - หนังสือวรรณคดี ต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนประเมินผลก่อน ชั้นบทใหม่ทุกครั้ง เป็นรายบุคคล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
หลักสูตร พ.ศ.2435	ไม่ได้กำหนดไว้	-ชื่อวิชาธรรมจารี -ไม่ได้กำหนดรายละเอียดไว้	สัปดาห์ละ 2 ชม.ใน ร.ร.มูลสามัญ ส่วน ร.ร.มูลสามัญในบ้าน นอกไม่ได้กำหนด	-ห้องจำ -ครุแปล -การอธิบาย -แบบเรียนธรรมจริยา -เบญจศีลเบญจธรรม -ประณมมาลา -หนังสืออ่านประกอบ บันไดทอง	ไม่ได้กำหนดไว้
หลักสูตร พ.ศ.2438	ไม่ได้กำหนดไว้	-ชื่อวิชาธรรมจริยา กำหนดให้เรียนใน ระดับประโยค 3 ชั้น 3 เท่านั้น ซึ่งเทียบ ได้กับระดับมัธยมศึกษา	ไม่ได้กำหนด	กำหนดไว้แต่เพียงว่าให้ เขียนเรียงความเกี่ยวกับ มอแรลลิตีธรรมจริยา หน้าที่ของราษฎรที่พึง กระทำ	พระราชบัญญัติการสอบ วิชา ร.ศ.110 มิได้ กำหนดให้มีการวัดและ การประเมินผลวิชา ธรรมจริยาอยู่ด้วย

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
หลักสูตร พ.ศ.2448	ให้เยาวชนมีความประพฤติดี ปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี	ก. คีล ข. ธรรม ค. ความประพฤติ	ไม่ได้กำหนดไว้	-อธิบาย -ยกตัวอย่าง -เน้นความประพฤติ -แบบเรียนธรรมจริยา -เบญจศีลเบญจธรรม -ประณมมาลา -หนังสืออ่านประกอบ บันไดทอง -หนังสืออ่านประกอบ พุทธจริยา	เป็นหลักสูตรฉบับแรก ที่กำหนดให้วิชาจริยา เป็นวิชาที่ต้องสอบไล่
หลักสูตร ร.ร.สตรี พ.ศ.2450	เป็นแม่เรือนที่ดี	ก. ธรรม 1. ครองตน 2. ครองคน 3. ครองสมบัติ	-ระดับมูลศึกษา สัปดาห์ละ 1.30 ชม. -ระดับประถมศึกษา สัปดาห์ละ 2 ชม.	-อธิบาย -นิทาน -บทบาทสมมติ ด้วย การเล่นตุ๊กตา และ เล่นละคร	ไม่ได้กำหนดไว้

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
		ข. สมาคม 1. มารยาท 2. การพูด 3. ปฏิสันถาร			
หลักสูตร พ.ศ. 2452	กลุ่มเกลาอัยยาศรัย ใจคอ ฝึกหัดให้มีสันดาน ๓	ก. ธรรม ข. ปฏิบัติ	ไม่ได้กำหนดไว้	เน้นการปฏิบัติจริง -แบบเรียนธรรมจริยา -เบญจศีลเบญจธรรม -ประณมมาลา -หนังสืออ่านประกอบ บันไดทอง -หนังสืออ่านประกอบ พุทธจริยา	สอบให้คะแนนเรียงตัว

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
หลักสูตร พ.ศ. 2454	ฝึกหัดนิสัยให้เป็นคนดี ทำมาหากินในทางชอบ	ก. สอนธรรม ข. ข้อปฏิบัติ	<u>สายสามัญ</u> - มุขศึกษาปี 1, 3 เรียนสัปดาห์ละ 2 ชม. ปีที่ 2 เรียน สัปดาห์ละ 3 ชม. - ประถมศึกษาชาย หญิง ปี 1 เรียน สัปดาห์ละ 1 ชม. ปี 2, 3 เรียน สัปดาห์ละ 1.30 ชม. <u>สายพิเศษ</u> - ประถมศึกษาชายหญิง ปี 1,2,3 เรียน สัปดาห์ละ 1 ชม.	- เน้นการปฏิบัติ - ใช้สถานที่ที่มีคติ - วิชาลูกเสือ - แบบเรียนธรรมจริยา - แบบจตุรัสเบญจธรรม ฯลฯ	สอบให้คะแนนเรียง ตัว
หลักสูตร พ.ศ. 2456	ฝึกหัดนิสัยให้เป็นพล- เมืองดี หาเลี้ยงชีพ ในทางชอบ	เน้นเรื่องหน้าที่และ ความเป็นพลเมืองดี ช่วยพัฒนาบ้านเมือง	- ประถมชายปี 1 ถึง 5 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชม.	- นำพุทธศาสนาและ พระบรมราโชวาท ปลุกใจเสือป่าเป็น เครื่องชักจูง	สอบให้คะแนนเรียง ตัว

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
			- ประถมหญิง ปี 1 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชม. ปี 2,3 เรียนสัปดาห์ละ 1.30 ชม.		
หลักสูตร พ.ศ. 2464	ฝึกหัดนิสัยให้เป็น พลเมืองดี หาเลี้ยง ชีพในทางที่ชอบ	- เน้นหน้าที่ความ เป็นพลเมืองดีเพิ่ม เรื่องความเพียร - พ.ศ. 2465 สอน ตามประมวลศึกษา พิเศษภาค 1 หัวข้อ การสอนสำหรับ ประถมศีกา	- ประถมชาย ปี 1,3, 4,5 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชม. ปี 2 เรียน 1.30 ชม. - ประถมหญิง ปี 1 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชม. ปี 2,3 เรียน 1.30 ชม.	- อาศัยพระพุทธ ศาสนาและพระบรม ราชาวิชาทปลุกใจ เสือป่า -แบบเรียนธรรมจริยา -เบญจศีลเบญจธรรม -แบบสอนอ่านพระพุทธ- ศาสนา	- สอบให้คะแนน เรียงตัว - พ.ศ. 2465 มี ประมวลศึกษาพิเศษ ภาค 2 ระเบียบการ สอบความรู้รักเรียน แผนกประถมศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
หลักสูตร พ.ศ.2480	เพื่อทำหน้าที่พลเมือง ตามระบอบรัฐธรรมนูญ ให้มีความรู้ มีศีลธรรม และมีร่างกายสมบูรณ์	-หน้าที่ตามระบอบ ประชาธิปไตย -มารยาทและ คุณธรรมต่าง ๆ	ป. 1-ป. 4 สัปดาห์ ละ 1 ชม.	-มุ่งปฏิบัติได้จริง -มีการนำหลักจิตวิทยา มาใช้ในการสอน	-ใช้วิธีสอบปากเปล่า
หลักสูตร พ.ศ.2491	-ให้นับถือเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา -ให้มีความรู้มารยาท เรียบร้อย -รู้หน้าที่ต่อโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ชาติ พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ	-พระรัตนตรัย พระพุทธประวัติโดย ย่อ เบื้องศีลเบื้อง- ธรรม มารยาทต่าง ๆ	-วิชาศีลธรรม ป. 1- ป. 4 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชม. -วิชาหน้าที่ ป.1-ป.4 เรียนสัปดาห์ละ 1 ชม.	-แบบเรียนเกมเล่น (Play way) -แบบโปรเจกต์ (Project System) -แบบคอลลัน (The Dalton Plan) -แบบฮิวริสติก (The Heuristic Method)	-ใช้วิธีสอบปากเปล่า

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
หลักสูตร พ.ศ.2498	-ให้ทุกคนเป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรง มีน้ำใจเป็นประชาธิปไตย	-ในหมวดสังคมศึกษา สอนเกี่ยวกับตัวเอง ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน ท้องถิ่น บุคคลที่ควรรู้จัก	-สัปดาห์ละ 5 ชม. ใน โรงเรียนที่เรียน หลักสูตรประเภท ก. -สัปดาห์ละ 4 ชม. ใน โรงเรียนที่เรียน หลักสูตรประเภท ข.	-การศึกษาแบบพัฒนาการ -การนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาใช้	-ไม่มีการสอบไล่ เลื่อนชั้น -กำหนดมาตรฐานการเรียนและการสอน ซ่อมเสริม
หลักสูตร พ.ศ.2503	-เป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย	-เน้นความสัมพันธ์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม -พุทธประวัติ พระรัตนตรัย เบญจศีล เบญจธรรม อุโบสถศีล ธรรมจรรยา	-ประถมตอนต้น เรียนสัปดาห์ละ 5 ชม. -ประถมตอนปลาย สัปดาห์ละ 4 ชม.	-การสอนแบบหน่วย -สอนแบบสร้างสรรค์ -การใช้บทเรียนสำเร็จรูป -การนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ มาก	-ให้คะแนนพัฒนาการทางนิสัย -การวัดผลงานระหว่างปี -การสอบปลายปี

หลักสูตร	ความมุ่งหมาย	เนื้อหาวิชา	อัตราเวลาเรียน	การเรียนการสอน	การวัดและการประเมินผล
หลักสูตร พ.ศ.2521	-สามารถควบคุม กาย วาจา ใจ -ให้ความรับผิดชอบ ต่อการกระทำของตน	-คุณธรรม 30 ข้อ	-สัปดาห์ละ 3 คาบ หรือ 1 ชม.	-กลุ่มสัมพันธ์ -บทบาทสมมติ -เทคนิคแม่แบบ -หุ่น เข็มมือ -การใช้เพลง ฯลฯ	-การสัมภาษณ์ -การสังเกต -การตรวจงาน -แบบทดสอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายและเสนอแนะ

1. การศึกษาแบบโบราณเน้นในด้านพุทธศึกษาและจริยศึกษา มุ่งให้อ่านออกเขียนได้ เรียนเลข ศีลธรรม และพุทธศาสตร์ ควบคู่ไปกับการเรียนวิชาการต่าง ๆ การอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญและจริงจังมากสำหรับสังคมไทยโบราณ โดยถือว่าเป็นหลักและแนวทางในการครองชีวิตที่ดี จุดประสงค์ของการศึกษาจริยศึกษาในสมัยโบราณจึงเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา อบรมศีลธรรมจรรยา เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่สงบสุข และรับใช้ประเทศชาติบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การสอนเรียกว่าการท่องหนังสือ คือ การสอนเป็นรายบุคคล ตามความสามารถและสติปัญญาของผู้เรียน ผู้ได้รับการศึกษามีโบราณจำนวนไม่มากนัก สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ การศึกษาด้านอาชีพจะศึกษากันภายในครอบครัว จนสามารถสืบทอดอาชีพของสกุลวงศ์ได้เป็นอย่างดี การศึกษาดังกล่าวเหล่านี้มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ อันเป็นทั้งความคิดและความเชื่อ ภายใต้อุดมการณ์สังคมพุทธศาสนา และค่านิยมตามประเพณีของสังคมขณะนั้น

ในสมัยปัจจุบันนี้ จิตวิทยาการสอนยังคงให้ความสำคัญต่อการสอนเป็นรายบุคคล ที่เรียกกันว่าการสอนตามเอกัตภาพ แต่ในทางปฏิบัติจริงนั้น ก็ยังไม่มีการสอนตามความแตกต่างของบุคคลมากนัก ทั้งนี้เพราะจำนวนนักเรียนที่มีมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เราจึงควรคิดหาระบบการจัดการ ที่จะทำให้มีการสอนเป็นรายบุคคล ได้มีการปฏิบัติจริงเป็นที่แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

2. นับตั้งแต่เริ่มมีหลักสูตรฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2435 จนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 นั้น ได้มีหลักสูตรจริยศึกษารวมทั้งสิ้น 8 ฉบับด้วยกัน วิชาธรรมจารี หรือธรรมจริยา หรือวิชาจรรยา ได้เป็นวิชาที่ถูกกำหนดให้เรียนในหลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย วิชาจรรยาจึงกลายเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม และได้ตัดเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาออกในหลักสูตร พ.ศ. 2480 ด้วยเหตุผลในการให้สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา และเพื่อสนองนโยบายการศึกษาด้านศีลธรรมจรรยาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมแยกออกจากกัน ในวิชาศีลธรรมได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ด้วยอิทธิพลทางความคิด ด้านการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา ทำให้วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมได้ถูกนำมาบูรณาการรวมอยู่ในหมวดวิชา

สังคมศึกษาในหลักสูตร พ.ศ.2498 และ พ.ศ.2503 ท้ายสัปดาห์วิชาจริยศึกษาได้เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่กำหนดให้เรียนคุณธรรม 30 ประการ แต่เพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าวิชาจริยศึกษาได้ถูกลดความสำคัญลงไปเรื่อย ๆ รวมทั้งค่านิยมในสังคมได้เปลี่ยนไปโดยมุ่งค่านิยมทางวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ ตลอดจนการเพิ่มของจำนวนประชากร ความบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและการเมือง การหลั่งไหลของอารยธรรมตะวันตก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย ดังนั้นจึงควรกลับมาให้ความสำคัญแก่จริยศึกษาดังเช่นอดีต ด้วยเหตุว่าจริยศึกษาเป็นการศึกษามุ่งพัฒนาจิตใจ อันก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมดังเช่นในอดีตได้ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาจริยศึกษามาแล้ว

3. พระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีพระราชดำรัสว่า "การศึกษสงครามข้างฉนวน ข้างพม่าเห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ที่แต่ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ค้อย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่ควรจะเรียนเอาไว้ ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปที่เดียว" แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของตะวันตกได้เริ่มแผ่เข้ามาในประเทศไทยแล้วและปรากฏให้เห็นเด่นชัดในหลักสูตร พ.ศ.2438 ซึ่งมีการกำหนดเนื้อหาวิชาเป็นศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น มอแรลลิตี้ โพลิติคอลอีคอนอมี่ (Political Economy) นับเป็นพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสอนให้ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาความก้าวหน้าของนานาประเทศ แต่ก็ทรงเตือนให้ระมัดระวัง รู้จักไตร่ตรองมิใช่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางปัญญาและความคิดแบบตะวันตก เลียนแบบต่างประเทศจนไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานวัฒนธรรมและสังคมของไทย นับเป็นเครื่องเตือนใจนักการศึกษาไทยได้เป็นอย่างดี และสิ่งที่จะทำได้ในทางการศึกษาก็คือการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ปลุกฝังอบรมค่านิยมซึ่งมองเห็นคุณค่าทางจิตใจให้สูงขึ้นไม่วัดกันด้วยสถิติให้มากนัก อันเป็นความสมดุลทางวัตถุกับทางจิตใจ การปลุกฝังค่านิยมนี้ให้มีขึ้นในสังคมให้ได้ ต้องถือว่าเป็นภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาด้านจริยศึกษา

4. ในแง่ของการจัดหลักสูตร ได้พบว่า หลักสูตรจริยศึกษาของไทยในอดีตได้มีการจัดตามหลักการและทฤษฎีสมัยใหม่มาแล้ว เช่น หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1 พ.ศ.2448 นับว่าเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะแบบ Spiral Curriculum

ที่ได้มีการกำหนดเนื้อหาเหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยกำหนดให้เรียนหัวข้อศีล ธรรมและ ความประพฤติเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ในประโยค 1 ทั้ง 4 ชั้น เนื้อหาเริ่มจากง่ายไปหายาก มีการทบทวนและสนอให้ละเอียดขึ้นตามลำดับชั้น การเรียนการสอนเน้นทั้งความรู้และการ ปฏิบัติจริง นับว่าหลักสูตรฉบับนี้น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดทำหลักสูตร

ส่วนหลักสูตรสำหรับโรงเรียนสตรี ร.ศ.126 (พ.ศ.2450) นับว่าเป็นหลักสูตรที่จัด เนื้อหาได้ดีมากกล่าวคือ กำหนดให้เรียนหัวข้อธรรม ได้แก่ การครองตน ครองคน ครอง สมบัติ และหัวข้อการสมาคม ให้เตรียมการมีชีวิตครอบครัวที่ดีและการสมาคมกับผู้อื่น นับว่า มีความจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างมาก น่าจะได้พิจารณาไว้ในหลักสูตรปัจจุบัน ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยม เพื่อเด็กจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตครอบครัวต่อไปใน อนาคต

5. ในการเรียนการสอนจริยศึกษาหรือการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนนั้น ครูเป็น ผู้ที่มีความสำคัญที่สุด และครูที่จะอบรมสั่งสอนทางจริยธรรมให้แก่เด็กเรียนได้อย่างผลดีนั้น ครู จะต้องเป็นผู้ที่รักเด็ก ปฏิบัติต่อเด็กโดยยึดเอาความเจริญเติบโตของเด็กเป็นสำคัญ ต้องประ- พุติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักการอบรมสั่งสอนเด็กที่ถูกต้อง หลักสูตรแทบทุกฉบับได้เน้นใน เรื่องการเป็นตัวอย่างที่ดีของครู และครูทุกคนจะต้องสอนศีลธรรมจรรยาให้แก่เด็ก เพราะ เด็กเรียนย่อมมักพร้อมใจได้ทุกเวลา และย่อมพลาดพลังใจต่อหน้าครูทุกคน จึงควรช่วยกันส่งเสริม ปลูกฝังจริยธรรมในตัวเด็กตั้งแต่ยังเล็กจะได้ผลดีกว่าในตอนโต

ในปัจจุบันกลับมีปัญหาเกี่ยวกับครู ความประพฤติของครูไม่ค่อยจะเป็นแบบอย่าง ดังนั้นเพื่อให้การสอนจริยศึกษาให้ได้ผลจึงควรมุ่งพัฒนาครูเป็นสำคัญ การเตรียมครูจริยศึกษา นั้นจะต้องเลือกเฟ้นครูที่มีความสามารถใช้วิชาจริยศึกษาเป็นสื่อในการโยงวิชาการต่าง ๆ เข้ามาหาชีวิตและสังคมของเด็กให้เห็นคุณค่าของวิชาการเหล่านี้ต่อชีวิตและสังคม และการนำ วิชาไปใช้อย่างไรจึงเกิดคุณค่าอย่างแท้จริง สถาบันการผลิตครูน่าจะทำให้ความสนใจและความ สำคัญ พร้อมทั้งรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้

การที่พระสงฆ์ถูกลดบทบาทลงไป ย่อมทำให้เด็กห่างเหินศาสนา แต่การแก้ปัญหาโดยการบรรจุวิชาจริยศึกษาลงไปเท่านั้นอาจไม่เพียงพอ ควรหาทางให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาให้มากขึ้น และการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการจัดการจริยศึกษาในโรงเรียนเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักธรรมคำสอนบางหัวข้อ พระสงฆ์สามารถทำการสอนและถ่ายทอดได้ดีกว่าครู เนื่องจากมีความรู้ทางด้านนี้โดยตรง

6. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับได้ว่าแบบเรียนได้ก้าวหน้าไปมาก คือมีจำนวนแบบเรียนและหนังสืออ่านเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น คำนำมัสการคุณานุคุณ นิทานอีสป หักอ่านนิทานสุภาษิต ดอกสร้อยสุภาษิต สมบัติผู้ดี หักอ่านพลเมืองดี ธรรมจริยาทั้ง 5 เล่ม โลกนิติคำโคลง จรรยาแพทย์ พระราชนิพนธ์ปลุกใจเสือป่า เรียงความปัญหาธรรม กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ ร่ายยาวเทศน์มหาชาติ เป็นต้น หนังสือแบบเรียนเท่าที่กล่าวมานี้ นับเป็นหนังสือที่มีคุณค่าเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหลายเล่มมีลีลาและแนวการเขียนที่ทันสมัย กล่าวคือ การใช้ภาษาที่เรียบง่าย เข้าใจได้ง่าย พยายามอธิบายในสิ่งที่นักเรียนไม่สนใจให้น่าสนใจ ด้วยการใส่คำพูดที่ทำให้นักเรียนเกิดความสงสัย แล้วพยายามติดตามอ่าน การผูกเป็นเรื่องราวให้น่าสนใจ และพยายามสอดใส่เนื้อหาลงไปให้กับบุคคลในหนังสือ เป็นการอธิบายเนื้อหาในลักษณะนามธรรมเข้าสู่รูปธรรม ทำให้นักเรียนเห็นภาพพจน์ ช่างซึ่งในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถนำมาใช้เป็นแนวในการเขียนในปัจจุบันได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรการสอนจริยศึกษา และหลักสูตรของสถาบันการผลิตครู ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่และรูปแบบของหลักสูตรที่สถาบันผลิตครูควรจัดให้มีขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการสอนจริยศึกษานั้นควรเป็นอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยลักษณะค่านิยมที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กในระดับประถมศึกษา ว่าควรมีลักษณะค่านิยมอะไรบ้าง และควรมีรูปแบบในการสร้างค่านิยมเหล่านั้นอย่างไร ตลอดจนการสร้างแบบฝึกให้เกิดค่านิยมเหล่านั้น

3. ควรมีการศึกษาวิจัยวิธีการสอนวิชาต่าง ๆ โดยใช้จริยศึกษาเป็นสื่อ
กลางในการโยงวิชาการต่าง ๆ เข้ามาทาชีวิตและสังคมของเด็ก โดยให้เด็กได้เห็นถึง
คุณค่าของวิชาการต่าง ๆ ต่อชีวิตและสังคม ตลอดจนการนำวิชาการไปใช้อย่างอย่างไรจึงจะ
เกิดคุณค่าอย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย